

Keskustan sote-rahoituksen korjaussarja

1. Tilannekuva

Vuonna 2023 toteutettu sote-uudistus oli kaikkien eduskuntapuolueiden mielestä välttämätön. Sen punaisena lankana on yhä vahvistaa ihmisten tarvitsemia sote-lähipalveluja. Keskusta ei ole tinkinyt tuosta tavoitteesta.

Sote-uudistuksen toimeenpano ei ole sujunut kivutta. Syyllisten etsimisen sijasta nyt tarvittaisiin yhteinen tilannekuva, jonka pohjalta voidaan tehdä tarvittavia korjausliikkeitä. Ja turvata jokaiselle sote-palvelut asuinpaikasta riippumatta.

Tällä hetkellä hyvinvointialueiden taloudellinen eriytyminen on voimakasta. Sen johdosta kansalaisten eriarvoisuus on kasvussa. Talouksien eriytyminen johtuu siitä, että hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmä ei toimi. Se ei ole ennustettava eikä kannustava. Rahoitusta, joka on nollasummapeliä hyvinvointialueiden välillä, ohjaavat liikaa asukasmäärän muutokset sekä diagnoositiedot. Rahoitusjärjestelmää pitää korjata.

Alijäämien kattamisaika (vuoden 2026 loppuun mennessä) on monille hyvinvointialueelle liian tiukka. Määräajan lähestyessä loppua se on jo luonut hyvinvointialueille levottomuutta. Tilanne pitää saada vakautettua ja hyvinvointialueille palautettua työrauhaa.

Hyvinvointialueet ovat alijäämien kattamispaineissa joutuneet karsimaan paniikinomaisesti sote-lähipalveluja. Jos sote-palvelujen kehittämiseksi ei anneta aikaa eikä hyvinvointialueille työrauhaa uudistua ja kehittää toimintatapojaan, alkavat myös sote-palvelut rapautua. Lopulta ihmisten luottamus julkisiin sote-palveluihin murenisi.

Sote-uudistusta pitäisi johtaa kansallisella tasolla. Ja hyvinvointialueita tukea niiden uudistamistyössä. Tällä hetkellä sitä ei johda kukaan, vaikka kysymys on valtiontalouden kannalta 27 miljardin euron asiasta ensi vuonna sekä ihmisten perustuslaillisista oikeuksista sote-palveluihin. Valtiovarainministeriön ohjeistus on ollut ristiriidassa sosiaali- ja terveysministeriön ja sisäministeriön ohjauksen kanssa, koska valta on sirpaloitunut kolmelle ministeriölle.

Hyvinvointialueille pitää antaa enemmän päätösvaltaa toteuttaa uudistuksia. Myös hyvinvointialueiden oma varainhankinta pitää mahdollistaa ilman, että se johtaisi valtion rahoituksen leikkauksiin, kuten nykyisin. Hyvinvointialueita pitää kannustaa tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Pitkällä aikavälillä uudet innovaatiot luovat parempia palveluja, kustannussäästöjä sekä talouskasvua.

2. Keskustan korjausehdotukset hyvinvointialueiden rahoitukseen

Ehdotukset korjaaviksi toimenpiteiksi eivät vaatisi lisärahoitusta valtion budjetista. Ne lisäisivät hyvinvointialueille vakautta, ennustettavuutta ja kannusteita tervehdyttää talous sote-lähipalveluja uudistamalla ja vahvistamalla. Myös tuottavuus paranisi, joka säästää julkisia menoja.

2.1. Välittömästi tehtävät korjaukset

Alijäämien kattamisajan pidennys kahdella vuodella (vuoden 2028 loppuun saakka).

Vastineeksi lisäajasta hyvinvointialue sitoutuu kustannustason hillintään. Arviointimenettely voidaan käynnistää sen jälkeen, jos alue ei toteuta sovittua kustannusten hillinnän ohjelmaa.

Hyvinvointialueen velkasaneeraus. Jos arviointimenettelyssä oleva hyvinvointialue saa taloutensa tasapainoon, voidaan aiemmilta vuosilta kertyneet alijäämät antaa osittain anteeksi. Näin kannustettaisiin vaikeimmassa asemassa olevia alueita talouden tervehdyttämiseen.

Matkakulut on siirrettävä Kelasta hyvinvointialueille. Hyvinvointialueille tulee antaa mahdollisuus vertailla päätösvaihtoehtojen kustannusvaikutuksia kokonaisuudessaan. Tämä auttaisi turvaamaan ihmisille tärkeitä lähipalveluja.

Hyvinvointialueiden rahoituksen vakauttaminen ja ennakoitavuuden parantaminen.

Diagnostiikkatiedon luotettavuuden parantaminen: kaikille hyvinvointialueille oikeudenmukainen indikaattoritiedon tarkistus ja yhtäläisin periaattein oikaisu ennen kuin tiedot otetaan tarveperusteisen rahoituksen jaon pohjaksi. Jälkikätestarkistuksen meno siirretään pohjiin: tällä vältetään hyvinvointialueen rahoituksen alituinen edestakainen heiluriliike (alijäämän kattamisvuonna säästetään, seuraavana vuonna on varaa lisätä menoja).

Kannustetaan hyvinvointialueita tutkimus- ja kehittämistoimintaan ja ulkopuolisen rahoituksen hankkimiseen. Hyvinvointialueille annetaan mahdollisuus esimerkiksi vuokrata tiloja ja laitteita tutkimus- ja kehittämistoimintaan ilman, että seurauksena olisi valtionrahoituksen leikkaus.

Parannetaan julkisten sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottavuutta. Käynnistetään tuottavuuden parantamiseksi valtakunnallinen ohjelma, jossa määrätietoisesti luovutaan kaikista vaikuttamattomista sosiaali- ja terveyspalveluista (hukkajahti), puututaan ylitutkimiseen ja medikalisaatioon sekä hyödynnetään uutta teknologiaa ja tekoälyä.

Hallituksen on johdettava sote-uudistusta, annettava hyvinvointialueille työrauha sekä toteuttava hallitusohjelmansa lupaukset. Sote-uudistuksen ohjausvalta tulee siirtää takaisin sosiaali- ja terveysministeriölle valtiovarainministeriöltä. Hallituksen on vahvistettava hyvinvointialueiden päätösvaltaa pidättäytymällä tuottamasta lainsäädäntöä, joka kaventaa. Hallituksen pitää purkaa turhia ja uudistamistyötä haittaavia normeja, kuten se on ohjelmassaan luvannut. Nyt hallitus on tiukentanut ohjaustaan. Lailla säädetään mm. jo siitä, missä perustason terveydenhuollon yöpäivystystä saa järjestää.

2.2. Pidemmällä aikavälillä tehtävät korjaukset (edellyttää selvityksiä)

Hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmän uudistaminen. Se on tehtävä kannustavammasi esimerkiksi niin, että uudistamisista koituvia kustannussäästöjä ei automaattisesti leikata sen tehneen hyvinvointialueen rahoituksesta. Nollasummapeli-periaatteen sekä väestömäärän ylikorostuksen purkaminen. Rahoituskriteereiden uudistamisen yhteydessä on selvitettävä rahoituksen perustuminen nykyisten asukasmäärä- ja diagnoositekijöiden sijasta ikärakenne- ja olosuhdetekijöihin perustuvaksi ja kannustavaksi laskennalliseksi järjestelmäksi (oli käytössä kuntien ollessa järjestämisvastuussa, osoittautui toimivaksi). Hyvinvointialueindeksin korjaaminen yleistä kustannustason nousua vastaavaksi.

Hoidon parempi kohdentaminen. Kyse ei ole leikkauksista, vaan hoidon paremmasta vaikuttavuudesta, jotta oikeasti hoitoa tarvitsevat saisivat hoitoa.

Soten tutkimus- ja kehittämispalveluista uusi talouskasvun ala Suomeen. Edellyttää kannusteita sekä normien purkamista.

Sairaaloiden välinen työnjako. Vaikea mutta välttämätön tehtävä, jotta sote-ammattilaisia riittäisi tulevaisuudessakin ja kehittämistyö voisi painottua sote-lähipalvelujen vahvistamiseen.

3. Mitä nyt ei saisi tehdä

Ei luoda mielikuvaa, että hyvinvointialueiden yhdistämisillä ongelmat korjaantuisivat. Ei ole olemassa tutkimuksellisia näyttöjä, että hyvinvointialueiden määrän karsiminen vähentäisi kustannuksia ja parantaisi palveluja. Päinvastoin, johtaminen ja päätöksenteko olisi silloin vaikeampaa lisäten tehottomuutta ja kustannuksia mm. tietojärjestelmien ja palkkojen yhtenäistämisen johdosta.

Ei lisätä hyvinvointialueen rahoitukseen uusia diagnostiikkatekijöitä. Nykyisetkään ei kirjaudu luotettavasti ja vääristävät siksi rahoitusta hyvinvointialueiden välillä.

Ei lisätä yksityisen terveydenhoidon rahoitusta. Hallituksen jo päättämä lisärahoitus ei ole ohjannut sote-palveluiden kysyntää julkiselta yksityiselle samalla, kun on leikattu julkisen terveydenhuollon rahoitusta.

Ei jäädä odottamaan seuraavaa vaalikautta. Aikaa on saada sote-uudistus takaisin oikeille raiteille, jos on poliittista tahtoa.

Ei luoda toivottomuuden ilmapiiriä. Sote-uudistuksessa onnistutaan varmasti, jos edellä kerrotut korjaustoimet toteutetaan.